

lige ringmur. Nordøst for portåbningen mellem borgen og det græsklædte ladegårdsareal har en fremskudt vold og tilhørende grav yderligere forstærket borgens forsvar.

Borgen havde ingen brønd. Vand måtte hentes fra søen, måske via trætrapper langs indersiden af de beskyttende murvinger fra ringmuren mod sydøst og nordvest. Udenfor ringmuren, på spidsen af klippekuden mod sydvest, har der muligvis været yderligere et tårn.

Hvor mange bygninger der har stået på borgpladsen vides ikke med sikkerhed. Ud over tårnet ses der i dag spor efter to forråds- og beboelsesbygninger langs den sydlige ringmur indenfor portåbningen og midt for den nordvestlige ringmur ses fundamentet fra endnu en mindre bygning. Baseret på fundene fra borgen tolkes borgen som rigt udstyret efter datidens standard.

Borgens fald og brug i nyere tid

Lilleborg var kun i brug i omkring 100 år. I 1259 blev borgen indtaget og afbrændt som resultat af magtkampen mellem kongemagten og kirken. Fyrst Jaromar fra Rügen forestod i samarbejde med Anders Erlandsen, foged på Hammershus og bror til ærkebispens i Lund, det ødelæggende angreb. Massive trækulslag og store mængder forkullet korn i udgravningerne beretter sammen med de talrige våbenfund og almindelige ting fra husholdningen om borgens pludselige skæbne.

Lilleborg blev ikke genopført, men møntfund fra borgområdet slået i Kong Erik Klippings regeringstid (1259-86) viser, at der har været efterfølgende aktivitet på stedet. Selvom borgen var nedbrændt, kunne mange af borgens sten genbruges. I

Digital rekonstruktion af borgen.

Lübeckertiden (1525-76) leverede borgruinen mange byggematerialer. Senere, tidligt i 1800-tallet, blev der hentet 2-3.000 læs sten fra borgen til talrige anlægsarbejder i Almindingen. Dette skete i forbindelse med områdets tilplantning og ændring fra åben højlyng til skov under ledelse af datidens yderst initiativrige holtzførster (skovridere) Hans Rømer. Mindelunden Rømersminde mellem Gamleborg og Lilleborg rummer en obelisk rejst i 1899 over Hans Rømer, som også foretog de første undersøgelser af borgene og dermed vakte Nationalmuseets interesse for stedet.

Ligesom Gamleborg blev Lilleborg i 1821 beskyttet gennem fredning. Ruinerne fra borghusenes grundplan og ringmuren langs klippekudens kant, som stadig ses, repræsenterer på bedste vis historien om de tidlige middelalderborge i Danmark.

Panorama over Lilleborg-ruinen set fra øst.

På www.naturstyrelsen.dk/Lokalt/Bornholm kan du finde flere oplysninger om de bornholmske borge og de mange oplevelser skovene byder på. Naturstyrelsens vandretursfolder om Almindingen giver oversigt over hele skoven omkring Gamleborg og Lilleborg.

Se også mere om Bornholms oldtid og historie på Bornholms Museum.
www.bornholmsmuseum.dk

Middelaldercentret i Østerlars byder på aktive middelalderoplevelser for hele familien.
www.bornholmsmiddelaldercenter.dk

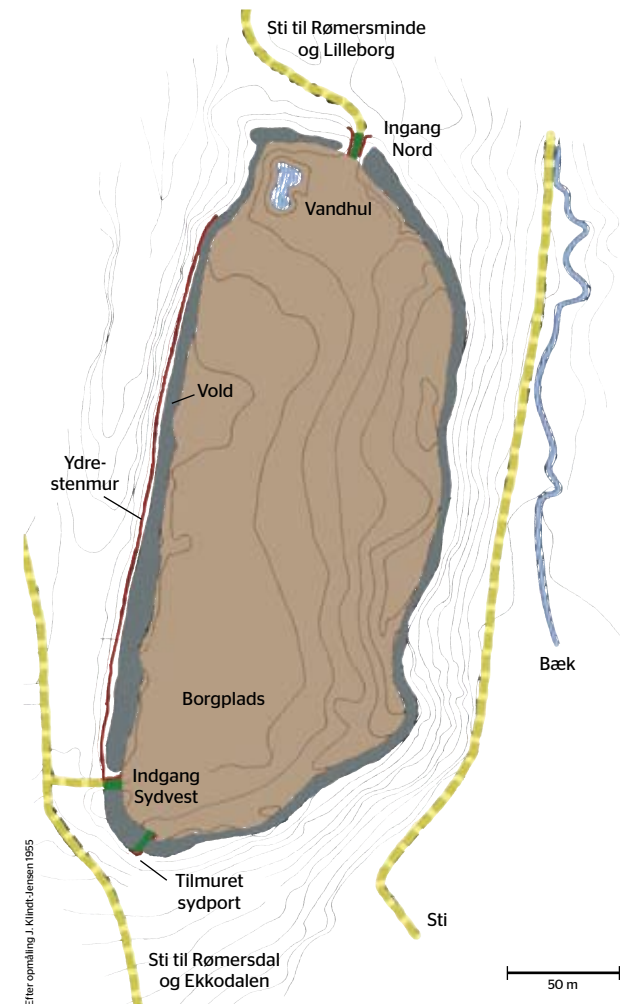

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Gamleborg og Lilleborg

Gamleborg

Gamleborg er den ældste stenbygning vi kender på Bornholm. I vikingetid (750-1050 e.Kr.) og tidlig middelalder (1050-1150 e. Kr.) var den centralt beliggende borg øens hovedfæstning og kongsborg. Det vides ikke med sikkerhed, hvem der opførte den 27.000 m² Store borg på den 270 x 110 m. store klippeforhøjning i Almindingen. En engelsk rejseberetning fra omkring år 890 fortæller, at Bornholm på den tid havde sin egen konge,

måske var han Gamleborgs grundlægger. Mere sikkert er, at borgen var i brug i såvel Kong Harald Blåtands (940-986) og Knud den Helliges (1080-1086) regeringstid.

Gamleborg har flere byggefaser. Udgravninger i 1951-55 viste, at borgen er grundlagt i vikingetiden. Udformningen har rødder tilbage i jernalderens folkelige tilflugtsborge, som blev benyttet i ufredstider. Oprindeligt bestod befæstningen af en massiv kampestensvold med jord og ler, som blev taget fra den store borgplads. Mod nord og syd var der portåbninger, som på ydersiden var forstærket med voldgrave og ydre volde. Selve borgpladsen har naturligvis huset forskellige bygninger

Gamleborg set fra sydøst med den store vold langs kanten af borgområdet.

til det faste mandskab og deres forråd. I nordvesthjørnet ses et mindre vandhul, som sikrede borgens vandforsyning.

Den borg som ses i dag er mest resultatet fra en omfattende modernisering af borgen i den tidlige middelalder omkring år 1100.

Langs ydersiden af den gamle vestvold blev befæstningen forstærket med en 275 m. lang, 2 m. bred og indtil 6 m. høj massiv stenmur. Et vagttårn rejstes muligvis på toppen af den gamle vold mod nordvest og volden ved nordporten blev udvidet til dobbelt bredde. Mod syd blev den gamle indgang tilmuret og erstattet med en ny, større og sikkert stærkt bevogtet kvaderstensopbygget portåbning i borgens sydvestlige hjørne. Hjørnestenene i den nye portåbning er af den specielle blå limsten, som stammer fra Limensgade 8 km.

syd for borgen, og en udgravet kalkovn på borgarealet vidner også om det omfattende byggeri.

Hvorfor Gamleborg blev opgivet vides ikke. Måske blev borgen med tiden for stor at forsvare? Intet tyder på, at borgen blev opgivet som følge af fjendtlig ødelæggelse. Praktiske hensyn må have vejet tungt, da borgen, kun kort tid efter ombygningen blev opgivet og omkring år 1150 flyttet til Lilleborg i Borresø ca. 700 m. nordvest for Gamleborg.

Når du i dag besøger Gamleborg ledes du fra nord og syd frem til borgen ad gamle, dybt nedslidte hulveje. Området har siden 1821 været fredet, og borgens naturlige forfald søges begrænset gennem løbende restaureringer. Bevoksningen på området holdes også nede - både af hensyn til ruinerne og de besøgende, men også fordi området rummer adskillige sjældne planter som i kraft af den upåvirkede jordbund har et fristed.

Lilleborg

Kong Svend Grathe (1146-57) afgav i 1149 størstedelen af Bornholm til kirken. Tre af Bornholms fire herreder overgik til ærkebispens i Lund og kongens indflydelse og besiddelser begrænsede sig herefter til vestdelen af øen med Rønne herred. Hermed var grundlaget for den efterfølgende etablering af ærkebispesædets store borg Hammershus fra begyndelsen af 1200-tallet på nordspidsen af øen lagt. Det er i lyset heraf, at overflytningen af kongens borg fra Gamleborg til Lilleborg skal ses.

Lilleborg ligger strategisk velplaceret på en 16 m. høj og isoleret klippeknode. Da borgen blev bygget var klippen omgivet med vand og mose til alle sider. Der var kun forbindelse til fastlandet via en enkelt adgangsvej fra øst, og der er fundet spor efter en pælebro med risfletning. I forhold til Gamleborg var den nye borg således langt lettere at forsvare og den krævede derfor heller ikke så stort et mandskab.

Klippeknoten i Borresø har været benyttet gennem årtusinder. I søen er der fundet stenøkser og ravperler fra bondestenalderen for ca. 5.000 år siden. En bronzeøkse og små indhuggede fordybninger, såkaldte skåltegn, på klippen i borggården vidner om aktivitet i bronzealderen mellem 1.800-500 f.Kr. Borresø har også leveret et flot skattefund fra

Lilleborg på klippeknoten i Borresø set fra syd. Borgens ladegårdsareal ligger i græsset nordøst for borgen udenfor det befæstede område. I skoven omkring borgen findes også adskillige hulveje og oldtidsagre, samt dæmninger som har reguleret søens vandspejl.

jernalderen omkring år 400 med 16 romerske sølvmonter og en spiralring i guld.

Lilleborgs opbygning

Med et borgareal på 2.600 m² er Lilleborg kun omkring 1/10 så stor som forgængeren Gamleborg. Til trods for borgens ringe størrelse, er der alligevel gjort mange spændende fund fra de arkæologiske udgravninger i 1820-22 og i perioden 1887-1928 samt senest i 1954-57.

En solid ringmur langs den vandomsluttede klippeknodes kant afgrænser den ovale borgplads. Der var kun adgang til borgen gennem den solidt forskansede portåbning i sydøsthjørnet af ringmuren, og et stort tårn, hvorfra hele området kunne overskues og forsvares, blev senere tilføjet i den øst-

Fund fra Lilleborg-udgravningerne bl.a. ambrøstpile, pilespidser, slibesten, skøjte i ben, nøgler, smykker, tenvægte samt importeret, glaseret keramik. Bemærk også den fine dobbelte benkam.